

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

Romové v naší společnosti

Závěrečná práce

Brno 2008

Autor práce: Blanka Jebáčková Vedoucí práce: Mgr. Ema Štěpařová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 4. 4. 2008

Blanka Jebáčková

.....

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce paní *Mgr. Emě Štěpařové* za odborné vedení, věcné připomínky a vstřícnost při zpracování závěrečné práce.

OBSAH

Úvod

A) Teoretická část

1. Historie Romů

1.1. Problematičnost výkladu romských dějin

1.2. Půchod Romů do Evropy

1.3. Romové v dějinách pronásledování a otroctví

1.4. Dějiny Romů v období Marie Terezie a Josefa II.

1.5. Romové v období 2. světové války

1.6. Romové po roce 1989

2. Romové jako etnický odlišný skupina

2.1. Etnocentrismus

2.2. Hodnoty etnika

2.3. Rozlišení Romů, sčítání lidu

2.4. Povahové zvláštnosti Romů

3. Tradiční rodinné vztahy

3.1. Důležitost rodiny

3.2. Postavení členů rodiny

3.3. Významné romské osobnosti

3.4. Romská kultura, tradice

4. Vzdělávání Romů v ČR

4.1. Vztah romských rodičů ke škole

4.2. Vztah romských dětí ke škole

4.3. Vztah pedagoga k romskému dítěti

4.4. Výchova v romské rodině, trávení volného času, soc. patologické jevy

4.5. Edukační proces s ohledem na romské etnikum v ČR

B. Praktická část

5. Romská rodinná skupina v DD

5.1. Případová studie rodiny

5.2. Romské dítě v MŠ a

5.3. Dotazník, rozhovor ZŠ

Závěr

Literatura

Přílohy - případové studie jednotlivých dětí

- fotografie

„Mají v sobě zarážející krásu, která nás činí ošklivými samy před sebou. Jejich pouhá existence zpochybňuje naše hodnoty. Potřebujeme je. Mohli by nám pomoci alespoň trochu pohnout naším zkostnatělým pořádkem. Mohli bychom se od nich naučit, jak bezvýznamné jsou naše hranice“.

Günther Grass o Romech

Žijí s námi, tvoříme s nimi státní útvar, a přesto k nim máme dále než k příslušníkům národů z nejbližšího kontinentu světa. Ano, jsou to Romové a námi nepochopený romský svět a systém života, který stojí na vratkých základech mnoha ras, jež se mísí v jejich toulavé krvi.

Toto téma jsem si vybrala proto, že mi tato problematika není lhostejná. Pracuji v Dětském domově a starám o sedm romských dětí – sourozenců. Děsí mě nárůst projevů nepřátelství k těmto dětem ze strany nás gádžů a to nejen dospělých, ale i dětí. Přála bych sobě, ale hlavně jim, aby se co nejlépe začlenili do naší české společnosti, aby byla respektována jejich základní lidská práva, aby nebyla potlačována jejich národní kultura, jejich zvyky, aby mohly svobodně užívat svého jazyka. Aby byla zachována jejich identita etnika i identita osobní. Tuto identitu potřebuje každý z nás, vědět kdo jsem, kam patřím, co chci, co dokážu, na co spoléhám, čemu věřím. Patří k ní i city: radost, hrdost, oddanost. Pokud není člověk lhostejný, tupý a postrádá jasnou a pevnou identitu, ten trpí nejistotou, pocitem vykořeněnosti, vnitřním zmatkem a bezcílností. Pokud se vývoj spolužití nás gádžů a Romů bude vyvíjet stejným směrem jako doposud, mám obavy, že Romové zcela ztratí své pozitivní charakteristiky – onoho čistého ducha ROMIPEN a převládnu negativa, které Romové získali, ať už v bližší, nebo dálnější minulosti.

Když jsem se s tímto problémem setkala poprvé a začala jsem se o něj trochu více zajímat, zaskočilo mě, proč právě na tento dlouhotrvající problém ještě nebyl nalezen „lék“. Po hlubším ponoření se do tématu jsem došla k závěru, že mnohé problémy, týkající se Romů, pramení z jejich neznalosti, nevzdělanosti a způsobu jejich výchovy. Kdo chce pochopit Romy jako národ, jejich hodnoty, morálku a chování měl by, alespoň zevrubně, znát historii Romů, jejíž kořeny sahají velmi hluboko. Dá se říct, že Romové „dědí“ svůj přístup ke vzdělávání, a proto bych ráda apelovala na důležitost pochopení rodičů romských dětí, jak nutné a nezastupitelné je vzdělávání pro jejich děti.

Neméně důležitý je také přístup nás, gádžů. Nedávejme Romy do jednoho pytle, snažme se jim pomoci se začlenit do naší společnosti a hlavně se snažme je pochopit a podat jim pomocnou ruku.

Vztahy mezi členy romské menšiny a členy majoritní společnosti v ČR patří ke žhavým a medializovaným tématům vyvolávajícím často emotivní diskuse o tom, na čí straně je příčina napětí a kdo nese odpovědnost za řešení stávajícího neuspokojivého stavu.

V první řadě je zapotřebí jasně **garantovat práva menšiny Romů a ochranu těchto práv**. Antidiskriminační legislativa sice sama o sobě nezmění postavení Romů ve společnosti, může však mít značný symbolický význam tím, že jasně vydefiniuje, jak je společností a její reprezentací případné diskriminační jednání hodnoceno. Vedle toho by **podpora zastoupení Romů ve státní správě a samosprávě** měla dostat jasné institucionální formy – měla by být stanovena pravidla tohoto zastoupení a definováno právo na toto zastoupení. S uznáním práv menšiny je spojena i výrazná **podpora aktivit rozvíjejících romskou kulturu**, jazyk, tradice na školách i mimo školu, výchova majority (s důrazem na školní výchovu) prostřednictvím seznamování s kulturou a životem menšiny Romů a v neposlední řadě zvláštní **příprava pro pedagogy** působící na základních školách. (Pavel Navrátil a kol. 2003)

Na této úrovni bych i já chtěla pomoci těm „svým“ dětem orientovat se v jejich nelehkých životech, překonat období hledání sama sebe, bojovat za ně s jejich nechápajícími učiteli, ale také je naučit dodržovat společenské normy a hodnoty, sebeovládání, sebekontroly, seznámit je s jejich právy, ale i povinnostmi a klást důraz na jejich vzdělání. Jak správně zdůrazňuje Říčan (1998), klíčovou úlohu v socializaci Romů mají učitelé, ale také celá organizace vzdělávacího systému (Matoušek, Kroftová – Mládež a delikvence 1998).

V podstatě není žádná lepší prevence kriminality romské mládeže než masivní (personální, finanční, propagandistická) podpora

- předškolních vzdělávacích programů
- základních škol, které je nevyklučují ze standardního procesu vzdělávání
- učňovských zařízení
- všech vyšších typů škol

- všech institucí poskytujících kvalifikační kurzy a rekvalifikační programy

Práci rozdělím na dvě části. V teoretické části popíšu historii Romů, to za jakých podmínek a v jakých životních situacích žili. V další kapitole se zaměřím na hodnoty a hodnotový systém romského etnika. Další část bude pojednávat o romské rodině, která je v mnohém odlišná od rodiny majoritní společnosti, ať již v oblasti výchovy, či vzdělání. V poslední části se zaměřím na otázku vzdělávání Romů v naší republice a na vztahy v této oblasti.

V praktické části se zaměřím na jednu romskou rodinu, jejíž děti vyrůstají rozdílně dlouho v DD. Chci popsat vlastní zkušenosti s přístupem k těmto dětem v Mateřské škole a Základní škole. Dále v praktické části budu prostřednictvím rozhovoru a dotazníku zkoumat sociální identitu dětí.

V příloze doložím případové studie jednotlivých dětí .

Cílem mé závěrečné práce není obhajoba, či zastávání se romského etnika, ale spíše nabídka objektivního obrazu osudu některých rodin, v mém případě dětí. Jde o zmapování vztahů a života v konkrétní rodině a dětí žijících v DD.

A.) Teoretická část

1. Historie Romů

*Niko na džanel,
katar o Roma avle
džanas ča savore
hoj amen Roma vičinen*

*Nikdo neví,
odkud Romové přišli,
jen všichni víme,
že se Romové jmenujeme.*

1.1. Problematičnost výkladu romských dějin

Znalosti historických osudů romského etnika jsou dodnes značně neúplné a někdy i nejasné, naplněné hypotézami a odlišnými verzemi výkladu. Každý národ – po svém konstituování – popisuje vlastní dějiny sám. K tomu účelu využívá různých pramenů písemné povahy, mezi jinými však také pramenů vlastních, tedy informací, jejichž autory byli sami příslušníci daného národa, na které klade velký důraz. Romové však takové možnosti nemají, vzhledem k neexistenci romského písemnictví, mohou využít pouze dokladů, které o nich sepsali příslušníci národů jiných, jsou tedy vždy pohledem zevnějšku, často neobjektivním a zkresleným, někdy poznamenaným vžitými stereotypy a polopravdami, jež neustálým opakováním získaly zdání pravdivosti. K rekonstrukci dějin Romů jsou k dispozici pouze historické písemné záznamy z pera příslušníků majority, které vždy zůstanou jen pohledem zvenčí. Společnost totiž zachovala nejvíce svědectví o Romech většinou tam, kde s nimi chtě nechtě přicházela do styku – tedy při restriktivních a represivních akcích, nejvíce záznamů o Romech obsahují historické soudní spisy, zápisy ve smolných a popravčích knihách a podobně.

Romové svoje dějiny nikdy napsali, ale zato jejich slovesnost obsahuje řadu pověstí, které spojují prvky historické s fikcí nebo jsou pouze projevem bohaté romské obrazotvornosti. Nemůžeme-li tedy využít historických pramenů romské provenience, seznamme se alespoň s jednou z mnoha romských bájí, která se vyjadřuje k původu Romů:

Na počátku byl Bůh na světě sám. Ale samotnému se těžko žije, a tak chtěl stvořit lidi. Uhnětl z těsta člověka a dal ho péct do pece. Jenomže neměl ještě zkušenost, jak se dělají lidé, a když toho člověka vytáhl z pece, byl celý černý, spálený. A tak Pánbůh řekl: „Dobrá, nechám tě žít tam, kde jsou vedra, slunce. Tak povstali černí lidé. Udělal z těsta dalšího člověka. A znovu jej vložil do pece. Ale tentokrát se bál, aby nebyl tak černý jako minule, a tak ho z pece vytáhl předčasně. A tenhle člověk byl nedopečený, bílý jako tvaroh. Bože, bože, co s tímhle tvorem budu dělat?“, povídá si Bůh. „Zpátky do trouby už ho strčit nemůžu“. A tak Pánbůh řekl: „Budeš žít v takových místech, kde je spíš zima než teplo“. A tak vznikli bílí lidé. Ještě jednou uhnětl Pánbůh člověka, chtělo vyzkoušet do třetice. Snad už se mu to tentokrát podaří, aby ten člověk byl akorát. Dal ho do trouby a dával pozor. Když ho vytáhl, nebyl ten tvor ani moc černý, ani moc bílý, ale pěkně do kávova, zkrátka akorát, jak má být. A tak mu Pánbůh povídá: „Ty můžeš žít všude, na všech místech. Můžeš žít tam, kde je teplo, i tam kde je zima“. A z těchto tvorů jsme povstali my Romové.....(vyprávěla Helena Demeterová).

1.2. Příchod Romů do Evropy

Pravlastí Romů je Indie. Jejich předkové náleželi převážně k původnímu obyvatelstvu tohoto subkontinentu, které se i tělesně (mj. tmavší pletí) poněkud odlišovalo od většiny, jež nad ním později převládla. Jejich postavení v indickém kastovním systému prošlo určitým vývojem, který je převážně sestupný. Již v jejich vlasti jim kočování pomáhalo uplatnit řemeslné dovednosti, zejména kovářské, ale i schopnost bavit publikum hudbou, tancem a různými kejklemi. V nouzi si vypomáhali, jak se dalo, mimo jiné i žebrotou. Dohady o tom, do které kasty Romové v přísně rozdělené indické společnosti náleželi, vedou mezi sebou dlouhá léta lingvisté i historikové. Většina odborníků však předpokládá, že Romové patřili k nejspodnější kasti. Indická společnost se dělila na nejvyšší kasty brahmínů (kněží), po ní následovala kasta kšátriů (vládci a bojovníci) a vyšší (řemeslníci, rolníci, obchodníci). Nižší kasty byli šúdrové (sluhové a pomocné síly) a nejnižší kasta byli tzv. nedotknutelní. Příslušnost Romů k této kasti by vysvětlovala i důvod, proč Romové začali Indii od 8. století opouštět. Tento časový údaj potvrzuje i fakt, že v jejich jazyce nejsou zachyceny změny, ke kterým došlo v příbuzných indických jazycích později. Je možné, že Romy z Indie vyhnala i častá

sucha a s nimi spojený nedostatek potravy, nebo se chtěli vymanit z přísně rozdělené indické kastovní společnosti a hledat nová "odbytiště" pro své výrobky a služby. O indickém původu svědčí nejen jazyk, ale i překvapivá podobnost některých zvyků, podobná společenská struktura, výběr povolání, stejná technologie zpracování kovů aj. Romskou historii mohli nejpřesněji vypátrat lingvisté podle vývoje romských dialektů. Díky tomu, že vývoj jazyků má své zákony, mohli lingvisté nejpřesněji určit dobu a místa pobytu. Mezi prvními jazykovědci toto upřesnil Martin Block (1936): *"Počet cizích vypůjčených slov v romštině koresponduje s délkou pobytu v různých zemích."* Díky tomuto osvětlení můžeme postup Romů z Indie do Evropy odhadnout s větší přesností.

Jejich migrace trvala řadu staletí. Svou vlast opouštěli ve vlnách. Dnes je najdeme po celém světě. Do Evropy, kde jich zůstalo nejvíce, doputovala první vlna před rokem 1000 přes dnešní Turecko. Jedna vlna dorazila také do Španělska přes Egypt a severní Afriku. Určitě ale byly i jiné migrační cesty. V současné romštině lze najít slova převzatá ze třinácti jazyků. Dá se z nich usuzovat, že se mnozí nich zdržovali v dnešním Iráku, ještě více slov však převzali z řečtiny a z jazyků balkánských národů. Na Balkáně se také někteří brzy usadily natrvalo. (Říčan 1998)

Všude žili na okraji většinové společnosti, někde s ní kooperovali lépe, někde hůře, ale nikde s ní nesplynuli. V evropském prostředí se ocitli Romové ve zcela zvláštní situaci, protože jejich skupinové neformální normy nebyly vždy v souladu s normativním a hodnotovým systémem okolního většinového obyvatelstva. Proto je pro Romy dodnes těžké nalézt kompromis, podle kterých norem se chovat. Romové žili vždy v uzavřených skupinách a odstup majoritních společností k nim toto uzavření se do svého skupinového světa ještě posílil.

Záznamy o Romech v Řecku najdeme již v 9. století, kdy se o nich psalo jako o potulných kejkličích, kovářích, provazolezcích a hudebnících. Na území střední Evropy přišli Romové ve 13. století. Zmínku o nich nacházíme již v „Popravčí knize pánů z Rožmberka“ z roku 1399. Další se objevuje ve „Starých letopisech českých“ v roce 1416 – citují: „Také tohoto léta vláčeli se cikáni po české zemi a lidi mámili“. Dále následuje řada historických dokumentů o jejich životních podmínkách a dalších osudech. V době svého putování dostávali různá pojmenování jako Cigani, Cikáni,

Sinti, Bohemiens aj. Oni sami si zvolili označení Romové. Rom – muž, romňi – žena čili lidé. V ČR se toto pojmenování začalo užívat v roce 1969.

1.3. Romové v dějinách pronásledování a otroctví

Zpočátku byli přijímáni vlídně a mohli se volně pohybovat, o čem svědčí doklady z husitských válek, kdy se usazovali na jihu Čech a v Praze. Byli bráni jako kajiční poutníci – tedy křesťané, kteří usilují o nápravu. Dokonce pro některé z nich byl vystaven tzv. ochranný list, který jim zaručoval ochranu a podporu místních obyvatel. Chápající a blahosklonný pohled evropského obyvatelstva na „kajičné hříšníky“ se již od počátku 15. století začínal postupně měnit. Dodržovali jen minimum z křesťanských zásad a ani jejich vyhlášené snahy o nápravu nebyly příliš zjevné. Jednotlivá období dějin jsou provázané hlavně postoji negativními a persekučními. Důvody persekucí se hledaly různé, příkladem je pronásledování Romů za jejich údajné spojení s Tatary a Turky. Pro tyto měli pracovat jako vyzvědači a uskutečňovat paličské zakázky. Domněnky o přisluhování Romů Turkům nebylo a dodnes není možno potvrdit ani vyvrátit. Při výčtu faktorů budících nedůvěru musíme připomenout i nápadně odlišný vzhled, neznámé a tedy podezřelé zvyklosti i zcela cizí mentalitu poutníků ze světa Orientu. Na obou stranách musely tyto faktory vytvářet komunikační bariéry, jež postupně přerůstaly v trvalé nepochopení, opovržení a posléze i otevřenou averzi.

A tak, i když je 15. století někdy nazýváno zlatým věkem Romů v Evropě právě pro onu štědrost almužen a dočasnou toleranci, již v této době se začínaly projevovat první náznaky změny vztahu k Romům, které se v dalším století měly naplno rozvinout. Doba velkého pronásledování trvala od dvacátých let 16. století do poloviny 18. století. V českých zemích vynikal krutými postupy zvláště Ferdinand I., v podstatě rozhodl, že nebudou Romové na našem území trpěni. (Horváthová, J. *Romové*. 1999) Muži byli mučeni a popraveni.

1.4. Dějiny Romů v období Marie Terezie a Josefa II.

Významným obdobím romských dějin je doba panování císařovny Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Ti se pokusili jako první včlenit romské obyvatelstvo mezi českou většinu. Toto řešení ovšem vycházelo z předpokladu, že se Romové usadí, vzdají svého jazyka a osvojí si způsob života okolního vesnického obyvatelstva. Nesměli být nazýváni Cikáni, ale novosedláci (Neubauern). Zvláště v Uhrách pak základy usedlého kontinuálního způsobu života provázely snahy o potlačení romštiny, zákazy tradičního odívání, snahy o „převýchovu“ romských dětí mezi sedmým a dvanáctým rokem věku v neromských rodinách, zákazy některých tradičních povolání, zákazem byt' neformální instituce vajdy, zákaz handlování s koňmi, nutnost plnit náboženské povinnosti atd.

Dochované údaje z jednotlivých částí Moravy dokládají, že se romské usedlosti v první polovině 19. století rychle rozrůstaly, nezřídka v absolutních počtech členů až na dvojnásobek. Kovářství, hudebnictví a jiná tradiční romská povolání záhy nestačila uživit všechny romské rodiny a mnozí Romové se proto postupně začali věnovat dalším zdrojům obživy: nádenické či sezónní práci pro gádže. Odvěká izolace se tak začala postupně prolamovat a Romové začali přivykat majoritní společnosti. Své domky nicméně pod tlakem okolí stavěli obvykle mimo hlavní zástavbu a při mnohých městech tak rostly tzv. cikánské tábory. Výsledkem této převýchovy je usazení skupiny moravských Romů na Jižní Moravě, kde dosud žijí jejich potomci.

V období první republiky byl v roce 1927 vydán tvrdý persekuční zákon, který omezil život Cikánů a tuláků. Byly vydány tzv. „Cikánské legitimace“, které však vůbec neřešily problém bydlení, zaměstnání atd.

Jedním z kladů první republiky byla lepší dosažitelnost odborného vzdělání - středoškolského, ale i vysokoškolského. V roce 1926 vznikla v Užhorodě první škola pro romské děti, kterou také podpořil první československý prezident T. G. Masaryk. Ve 30. letech byla založena v Košicích také romská hudební škola. Této možnosti vzdělání využila řada Romů.

1.5. Romové v období II. světové války

Nejstrašnější genocidou bylo období II. světové války, kdy teorie rasismu nacistického Německa klasifikovala Cikány, podobně jako Židy, jako element zabraňující čistotě rasy. Následovaly deportace zejména do koncentračního tábora v Osvětimi – Březince, kde zahynulo téměř půl milionu evropských Romů. Ze skupiny českých a moravských Cikánů bylo 6 tisíc vyvražděno. Zbylo jenom několik desítek rodin.

Po roce 1945 nastala velká migrace Romů ze Slovenska. Cílem bylo nově dosídlované pohraničí, kde byly byty po vysídlených Němcích a dostatek pracovních příležitostí. Na rozdíl od českých krajů postupovaly moravské kraje nesmlouvavě. Romové měli do pohraničí zákaz vstupu.

Když se vlády chopila KSČ došlo na tzv. řízený rozptyl Romů. V praxi to znamenalo nejprve násilné usazení kočujících a koncepce „sociální asimilace“. Kočovným způsobem žili olašští Romové. V té době byl uskutečněn soupis kočujících a polokočovujících osob. Jednalo se o 46 500 osob. Tito lidé byli vyhledáváni v restauracích, na nádražích, v parcích. Byli mezi nimi i ti, kteří v Čechách pracovali a rodinu měli na Slovensku. Všichni byli ubytováni a byla jim přidělena práce, zůstávali pod dohledem policie a národních výborů. Tím byla zcela narušena pospolitost rodin a rodů a začal úpadek **čaćo romipen – skutečné hodnoty romství**.

Koncem šedesátých let založili Romové vlastní organizaci Svaz Cikánů – Romů, ale v roce 1973 byla tato jako nepřijatelná v období normalizace zrušena. V 70. letech došlo ke změně, k vyrovnání mělo dojít cestou materiálních a sociálních výhod pro „občany cikánského původu“. Teprve rok 1989 přinesl pro Romy svobodu a radikální změny v jejich životech.

1.6. Romové po roce 1989

Euforie sametové revoluce v listopadu 1989 oživila naději na posílení společné identity a rozvoj upadajících tradic.

Červen 1990 se stal důležitým obdobím pro romskou komunitu. Do řad poslanců byli zvoleni představitelé romského etnika. Po tomto roce vznikají nová romská sdružení, např. Demokratický svaz Romů, Romská asociace mládeže a dětí, Romské kulturní sdružení mládeže a dětí, Sdružení romských autorů a spisovatelů.

Romové však museli čelit zcela nečekaným komplikacím. Po rozpadu Československé federativní republiky se mnozí Romové žijící v Čechách a na Moravě v důsledku svého slovenského občanství stali cizinci ve vlastní zemi. Přejít k tržní ekonomice způsobil rovněž problémy nevzdělaným nebo nekvalifikovaným pracovním silám. Mnozí Romové se ocitli zcela na dně společnosti, závažným problémem se staly drogy mezi dětmi a mládeží a rostoucí zadlužení romských rodin.

2. Romové jako etnicky odlišná skupina – cizinci ve vlastním domově

2.1. Etnocentrismus

Romové jsou v naší zemi jedinou etnickou skupinou, která vzbuzuje velmi polarizované postoje. Většinová společnost ji vnímá nepříznivě, málo ji zná a trpí vůči ní mnoha předsudky, k nimž patří i demonizování Romů jako rozených kriminálků, společnost je vnímá etnocentricky, jako cizorodý prvek, jako lidi „druhého řádu“. Etnocentrismus představuje tendenci posuzovat odlišné kultury, jejich zvyky, tradice a hodnoty z perspektivy kultury vlastní. Jinými slovy řečeno, nositelé všech kultur jsou přesvědčeni, že jedině normy, obyčeje a pravidla jejich kultury jsou správné, platné a pravdivé. Taková perspektiva je však k nositelům odlišných kultur výrazně netolerantní, neboť jiné kultury jsou posuzovány podle kritérií, která jim nejsou vlastní, a proto jim většinou nevyhovují. Navíc je takový pohled na jiné kultury hodnotově zatížený, takže ostatní kultury nejsou chápány pouze jako jiné, ale rovnou jako horší než kultura vlastní.

Většina lidí se domnívá, že Romové si za své problémy mohou sami a že jejich problémy souvisí s tím, že se nedokáží přizpůsobit naší společnosti. Ve skutečnosti jsou naše problémy vzájemné. Romové nezřídka narážejí na bariéry, které jim neumožní žít důstojný a spokojený život v české společnosti, a současně jsou pro většinu obyvatel způsob života a kultura Romů tak „nesrozumitelné“, že ve výsledku se vzájemné vztahy udržují na velmi „chladné“ úrovni. Nelze tedy brát obtíže Romů jako problémy, které mají příslušníci většiny s Romy, ale jako nedostatky v našem **vzájemném soužití**.

2.2. Hodnoty etnika

Romové nejsou jednotnou etnickou menšinou – dělí se na **klanová společenství** podle toho, odkud do našeho státu přišli. Mezi pokrevně a jazykově příbuznými klany – kterých je podle nejhrubších dělení pět, podle nejjemnějších devatenáct – panuje rivalita. V jejich hierarchii stojí nejvýše Olaši, přišli z Rumunska. Klany se zase dělí na

velice soudržné velkorodiny čili **fajty**. Rivalita mezi klany blokuje vznik společné romské kultury - fakticky vedle sebe existují různé **romské subkultury** a brání také vzniku elit schopných zastupovat ve většinové společnosti zájmy všech Romů.

Jak Romové myslí a cítí, to se ukazuje v jejich rodinných vztazích, v jejich vztahu k práci, v jednání s gádži i navzájem atd. Musíme ovšem rozlišovat mezi tím, co patří k podstatě **romství, tj. co patří k romskému národnímu svérázu a životnímu stylu** a co je naopak projevem úpadku, co ke skutečnému romství nepatří přesto, že se s tím u Romů často setkáváme.

Pro Romy je důležitější zaměření se na rodinu, než na svoji práci. Třebaže život Romů v průběhu let doznal velkých změn, zachovali si řadu svých tradic a jejich žebříček hodnot se od majoritní společnosti liší.

V poválečných letech a ještě výrazněji v současné době probíhají u Romů stále hlubší změny v jejich společenské pozici, ve způsobu života, kultuře a hodnotové orientaci, v celém romském společenství. Romská populace, dnes již národnost, se v průběhu uplynulých osmačtyřiceti zejména pak posledních čtyř let zásadně změnila.

Odlišnosti vyplývají z toho, že Romové mají svou kulturu, tradice, jazyk, ale i jiné hodnoty. Veliké odlišnosti jsou také v rodinném prostředí.: vztahy, rodina (<http://www.romove.cz>)

Mezi základní hodnotový systém Romů patří:

svobodný život (iluze beztravného způsobu života)

uznávání rodové hierarchie a rodové tradice (dodrřování složitých kastovních a rodových zvyků a pravidel, např. nedochází v období dospívání k extrémnímu vyhrocení konfliktů generačního rázu)

dědictví předků (sebedůvěra plynoucí z vazby na minulost)

láska k dětem (počet dětí určuje míru rodové prestiže „jedna matka, jeden otec a mnoho dětí – v tom je i síla Romů“)

peníze jako základní potřeba pro přežití (ne jejich shromařdování, ale prostředek k dosažení pocitu životního naplnění)

(P. Bakalář, 2004, str. 179)

Mezi málo uznávané hodnoty patří:

- Romský jazyk (mnozí rodiče přestali na své děti mluvit romsky)
- Psané slovo
- Vzdělání (vědecké nebo teoretické poznatky)

2.3. Rozlišení Romů, sčítání lidu

Romové se mezi sebou dělí do mnoha skupin a velmi těžce nesou, že většinová populace nečiní rozdílů mezi těmito skupinami, které mezi sebou téměř nekomunikují, mají odlišné historické zázemí a zkušenosti, nezasahují do záležitostí druhých skupin. Vztahy mezi jednotlivými skupinami Romů jsou většinou horší než s ostatním obyvatelstvem neromského původu.

Podle způsobu života se Romové dělili před zákazem kočování v roce 1959 na kočovné, polokočovné a usedlé. U nás to byly kočovné nebo polokočovné skupiny olašských Romů, které k nám přišly z území dnešního Rumunska, Valašska a Moldávie. Na rozdíl od jiných dnešních Romů si zachovávají svou řeč (olašský dialekt) a udržují své zvyky. Jsou velmi uzavření a nenechají mezi sebe proniknout cizího člověka. Kontakty olašských Romů s usedlými jsou málo časté.

Profesně se Romové také liší. S vykonáváním různých profesí byl spojen různý společenský status. Nejlepší postavení měli hudebníci. Své profese si Romové přinesli s sebou z Indie, jednalo se zejména o kovářství, košíkařství, korytářství, koňské handlířství, výrobu cihel, metel, brusičství nožů (viz níže tradiční romská povolání). Olašští Romové se tradičně specializovali na koňské handlířství, ženy na věštění z ruky.

Mezi sebou se Romové rozlišují na městské a venkovské. Romská populace žije rozptýleně mezi neromským obyvatelstvem buď ve zvláštních čtvrtích a ulicích ve městech nebo na předměstích (městštích) nebo v oddělených romských osadách na okrajích venkovských obcí (venkovštích). Tito venkovští Romové si zachovali mnoho ze své kultury a tradičního života díky poměrné izolovanosti od ostatního obyvatelstva,

zatímco Romové žijící ve městech mezi Neromy se přibližovali okolní společnosti v jistých oblastech ekonomického života a v některých rysech sociálního chování.

Dalším hlediskem pro vnitřní dělení je respektování či nerespektování různých tradic a pravidel, podle kterého se dělí na čisté Romy - žuže Roma a špinavé Romy - degeša Roma. Každá skupina - rod ale považuje za nečisté - podřadné někoho jiného. Mezi nečisté patří ti Romové, kteří jedí např. koňské maso (u Romů byl kůň téměř posvátné zvíře) nebo zbytky jídel (ohřívána jídla) nebo porušili skupinovou endogamii a provdali dceru na někoho takového. Z tohoto vnitřního dělení vyplývá omezení osobních kontaktů s rodinami, které jsou považovány za nečisté.

Podle doby příchodu na určité území, do města, vesnice, se mohou také dělit na starousedlé a nově příchozí.

Dělení podle bohatství je nám asi nejbližší, neboť všude na světě, v každé společnosti se lidé dělí na chudé a bohaté. Za nejchudší jsou považováni Romové z osad na východním Slovensku, většina Romů je z hlediska našeho označována za sociálně potřebné. K nejbohatším Romům tradičně patřili muzikanti, kteří dříve účinkovali i na šlechtických dvorech, později vytvořili zvláštní vrstvu městských kavárenských hudebníků. Olašští Romové, kteří patřili do 50. let mezi nejchudší, dnes v důsledku různých forem "obchodování" patří mezi nejbohatší vrstvy Romů. Kontakty mezi starousedlými Romy a olašskými Romy jsou minimální. Největší hodnotou pro olašské Romy je zlato.

Při dělení vnějším, z hlediska Neromů záleží na úrovni znalostí o Romech, ale nejrozšířenější je hledisko podle stupně asimilace - tedy na slušné a neslušné Romy, a s tím souvisí i dělení podle sociální úrovně. Jako Neromové můžeme Romy rozlišovat také podle vnějšího vzezření. Neviditelnější rozdíl je mezi "světlými" a "tmavými" Romy.

Olašští Romové mají světlejší pigmentaci i světlejší vlasy a bývá u nich nejčastěji vidět klasické romské oblečení - široké barevné sukně, třícípé šátky na hlavách či ramenech. Nesmírnou hodnotu má pro ně zlato, a proto u nich vidíme častěji prsteny, náušnice, náhrdelníky, náramky, dokonce i zlaté zuby, než u jakýchkoliv jiných Romů. Jako kočovný národ nemohli investovat svůj majetek do nepřenositelných věcí, a tak své jmění

ukládali do zlata. Zlato má však pro ně i jinou symboliku. Olašský Rom věří, že zlaté šperky, které má na sobě, jej uchrání před nemocí. Olašští Romové také mezi sebou nejčastěji mluví romsky - olašským dialektem.

(<http://www.romove.cz>)

Romské etnikum se v České republice člení do osmi skupin:

- Romové	- Moravští Romové
- Čeští Romové	- Maďarští Romové
- Slovenští Romové	- Olašští Romové
- Sinti	- Cikáni

(Bartoňová, 2002, str.134)

Při sčítání lidu v roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo pouze 11.400 (někde uváděno 11 700) osob. Podle odhadů však v ČR žije asi čtvrt milionu Romů. Je otázkou, proč se Romové od své národnosti distancují. Státu chybí dosud i přesné informace o počtech romských žáků a studentů či nezaměstnaných. Informace o "sčítání Romů" před časem zvedly vlnu odporu mezi představiteli některých romských organizací. Podle nich v minulosti podobné údaje menšině vždy jen uškodily a vedly k diskriminaci. Na základě výzkumu o situaci v romských komunitách existuje v ČR přes 300 chudinských domů a čtvrtí. V nich by mohlo žít až 80 000 lidí, a to převážně Romů.

2.4. Povahové zvláštnosti Romů

Pro Romy jsou typické tyto povahové vlastnosti:

- Slabá vůle
- Malá vytrvalost a trpělivost
- Nespolehlivost
- Stálý pocit ohrožení

- Nesamostatnost
- Neschopnost abstraktního myšlení
- Komplex méněcennosti
- Psychická labilita
- Mimořádná citlivost vůči nespravedlnosti

V naší majoritní společnosti rodiče učí své děti již od raného dětství k samostatnosti, k tomu, aby se jedinec o sebe uměl postarat a dokázal se prosadit a aktivně naplnit svá přání a potřeby. Tento postoj dokresluje rčení „každý svého štěstí strůjce“. To vyžaduje od dětí velkou míru sebeovládání. Naproti tomu romská komunita uznává spíše příslušnost k rodině nebo komunitě. Spíše než o jedince se jedná o podporu vzájemné spolupráce, závislosti na skupině, kolektivní zodpovědnosti a aktuálním uspokojení potřeb.

(Pavel Navrátil a kol. Romové v české společnosti 2003, str.106)

Romové – děti chvíle. Toto vyplývá z historické zkušenosti Romů. Bezpečná a jistá je jen ta chvíle, která minula. Jen v té nebudou upálení, pověšeni, utopeni, vysídlení, zavřeni, napadeni, atd. Tento stálý strach z decimující a manipulativní majority vytváří obranné mechanismy chování. Z tohoto, dle mého názoru, pramení také problém neschopnosti Romů plánovat budoucnost. Co slíbí, to většinou nedodrží, neušetří žádné peníze, žijí prostě teď a naplno. Nedělají to úmyslně, potom je to mrzí, ale prostě si nemohou pomoci.

Romové jsou velice temperamentní, citově spontánní, nejsou lakomí, ochotní se vždy podělit.

3. Tradiční rodinné vztahy

3.1. Důležitost rodiny

*Akor e čhaj barikañi
kana hiñi pařival'i
a sar nane pařival'i
mi čhivel pes andro pañi*

*Jen tehdy je romská dívka pyšná,
když je poctivá
a když není poctivá,
ať raději skočí do vody.*

Rodina – familija - byla pro Roma jednou z největších hodnot v jeho životě. Nad rodinou už stála „pouze“ rodová skupina (velkorodina), která měla patriarchální charakter. Jednotliví členové velkorodiny hráli v daném společenství role, které byly určeny nepsanými zákony. Tradiční romská rodina byla početná, avšak velmi soudržná, s vřelým vztahem k dětem. Jejím základem byly široké příbuzenské vztahy. Ty vytvářely základní síť společenství. Ta v praktickém slova smyslu ochraňovala každého jejího člena jako součást společenství, stejně tak, jako ho zabezpečovala v sociální a ekonomické rovině. Navíc byla natolik pružná, že byla schopna přijmout i další jedince, které uznalo společenství za potřebné. Funkci této široké rodiny posiloval distanční zákon majority a vynucená společenská izolace Romů – prostředkem k přežití bylo mimo jiné právě uchování tradičních stereotypů, vnitřních příkazů chování a soustavy zvyklostí a obřadů, ve kterých byla jistota každodenního života i uchování identity skupiny – jejího „romipen“ – romství. „*Odadženo mardo, so ačhi'la čoro, oda mek goreder, so hino korkoro*“. – „*Zle je tomu, kdo je chudý, ještě hůř tomu, kdo je sám*“. Trest vyloučení z komunity byl jedním z nejtěžších – osamělý jedinec (muže, který byl za trest vyobcován, nemusela například následovat ani jeho žena) neměl v nepřátelském světě příliš šancí na slušný život, někdy ani na přežití.

Konec kočovného způsobu života a styk s „civilizací“, která měla odlišný hodnotový systém, přinesl negativní jevy jako násilí na dětech, drogová závislost apod. Dnes vztahy mezi členy velkorodiny slábnou.

3.2. Postavení členů rodiny

V čele rodiny stál vajda. Vajdové volili hlavního vajdu – cikánského barona, který byl zároveň i soudcem. Vajda měl velké pravomoce, rozhodoval o cestách, křtil, pochovával. Schvaloval sňatky a někde určoval i cenu nevěsty. Nevěsta musela být panna a dobrá zlodějka.

Pravidla chování uvnitř rodiny byla založena především na autoritě jejich mužských členů. Postavení otce bylo výjimečné. Otec měl také rozhodující slovo při výběru životního partnera u svých dětí.

Úcta byla prokazována starým lidem pro jejich moudrost získanou životními zkušenostmi a za výchovu dětí. Dodnes například většina starých Romů odchází ze života v kruhu své rodiny bez toho, aby skončili v ústavech sociální péče nebo v nemocnicích.

Zvláštní postavení v romské komunitě měly staré ženy, které v sobě soustředily vědomosti a zkušenosti z pozorování vztahů mezi členy široké rodiny za dlouhá léta, pozorování přírody a přírodních úkazů - proto byly často výbornými léčitelkami – měly znalosti přírodní medicíny. Ovládaly i milostnou magii, byly často vyhledávány a pro tyto schopnosti měly vážnost i u mužů.

Žena, přesto že na ní ležela tíha zabezpečení každodenní obživy rodiny, měla v rodině postavení podřízené – byla povinna projevovat pokoru a úctu muži, ke které byla vedena od malička, při mnoha příležitostech a v mnoha situacích (dodnes například tím, že na veřejnosti vždy jde několik kroků za ním). Rozhodující postavení měla v domácnosti a jen na ní byla veškerá tíha domácích prací často i těch, které měl vykonávat muž – např. obstarávání a příprava dřeva na vaření a topení. Postavení ženy se v romské komunitě upevňovalo opakovaným mateřstvím. Děti byly bohatstvím rodiny. Neplodnou ženu mohl muž opustit, vrátit rodině. Neplodnost bývala vždy dávána za vinu ženě.

Výsadní postavení v rodině má prvorozený syn. Také nejstarší dcera plní v rodině důležitou funkci. Rodina se o všechno dělí a vše řeší společně. Vyjádřit názor na věc přísluší i dětem, které jsou velmi milovány, a to nejen děti vlastní. Zakládání rodin

probíhalo ve velmi mladém věku. Dívky se často vdávaly již ve třinácti až čtrnácti letech, chlapci se ženili v patnácti letech. Dívka se vždy přistěhovala do rodiny ženicha a byla podřízena jeho matce. Úřední svatba se konala až za několik let.

3.3. Významné romské osobnosti

V naší společnosti bychom našli spoustu významných romských osobností, za všechny např.:

paní **Mgr. Elena Lacková** se narodila v roce 1921 v romské osadě ve Velkém Šariši na Slovensku. Je první absolventkou Univerzity Karlovy z řad Romů. Studium ukončila v roce 1970 ve 49 letech a měla již devět vnoučat. Je také první romskou československou spisovatelkou. Bojovala proti holocaustu. Romské problematice se věnovala velmi intenzivně a spolupracovala s různými odborníky či organizacemi bojujícími za práva Romů.

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/19623>

Mgr. Jarmila Balážová je významnou mediální osobností. Pracuje jako novinářka, moderátorka a dramaturgyně. Narodila se v Brně, kde také absolvovala gymnázium. Poté vystudovala žurnalistiku na Fakultě společenských věd UK, obor filmová a televizní tvorba, kterou ukončila diplomovou prací "Romská média pro roce 1989". Od roku 2003 je šéfredaktorkou měsíčníku Romano voďi (Romská duše).

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18625>

Paní **Věra Bílá** je známou zpěvačkou. Narodila se v Rokycanech v muzikantské rodině Giňů. V patnácti letech začala žít se svým manželem Františkem, se kterým po deseti letech adoptovali syna Františka. Svou dráhu zpěvačky začala na rodinných slavnostech, svatbách a zábavách s cimbálovou muzikou svého otce Karola Gini. Dnes vystupuje se svou skupinou Kale v koncertních sálech a klubech po celé Evropě i v Severní Americe.

Mediální osobností je také pan **Richard Samko**. Pracuje pro Českou televizi jako redaktor. V české televizi také působí **Ondřej Giňa ml.**

3.4. Romská kultura, tradice

Tvrzení některých nadšenců, že všechny kultury jsou stejně hodnotné, tedy že romská kultura je stejně hodnotná jako německá nebo naše, je ovšem vysoce problematické. Výstižnější je říci, že všechny tři jsou nenahraditelné.

(Říčan, S Romy žít budeme – jde o to jak, 1998 str. 42)

V současnosti existují organizace směřující k uchování a rozvoji romské kultury. Vycházejí romské časopisy, jsou vytvořeny redakce romského vysílání Českého rozhlasu v Praze a romský magazín v České televizi. V Brně bylo založeno Muzeum romské kultury a pravidelně se pořádají festivaly romské kultury.

Romskou kulturu reprezentuje mezinárodní organizace Romů IRU (Internacionálo romani Unia). Tato organizace byla ustanovena na prvním všesvětovém kongresu, který se konal v Londýně v roce 1971.

Velký význam v romské kultuře má **poezie**. Národopisci sbírají romské písně a básně, jejichž texty nás často dojmou svou něhou, poetičností, svěžestí a hloubkou citu. Jindy nás romská poezie překvapí elementární drsností a orientací na nejhlubší – s osobou matky spjatou – vrstvou duše.

Je-li řeč o romském **písemnictví**, je třeba myslet především na romské pohádky, jež patří ke světovému pokladu tohoto žánru.

Reiznerová (z Hübschmannové, 1995) se k romským pohádkám vyjadřuje takto: „V romské pohádce je všechno: moudrost, krása, vtip, vzory pro život. Teprve teď si uvědomuji, že nás těmi pohádkami vychovávali. Nenásilně, přirozeně, žádné nezáživné poučování. To byly někdy pohádky, že se při nich člověk krčil hrůzou nebo naopak, zalykal se smíchy. Ale přitom jsme vstřebávali do duše vzory dobra, krásy a lidskosti.“

V poslední době romští spisovatelé pod tlakem rasismu imigrují. To však romskou literaturu neochudí, neboť publikují i dále. Pro romskou kulturu v Čechách, v jejím zápase o přežití, je to však velká ztráta.

Silnou stránkou romské kultury je tradičně **hudba a tanec**, který obohacuje hudební život většiny lidí. Vynikající hudební projev patří k největším přínosům romského národa a je tradiční oporou jeho identity. Úspěchy romských hudebníků na evropských královských dvorech patří – v romské perspektivě – k vrcholným okamžikům jejich historie. Naši Romové jsou stále vynikajícími profesionálními hudebníky i přesto, že jsou vystaveni pustošivému tlaku reprodukované hudby. Ta zapříčinila, že romská hudba v posledních letech ztrácí svůj národní charakter, hudební skupiny se obejdou bez cimbálu a houslí a místo toho užívají netradiční kytaru.

Romské **výtvarné umění** si snadno zamilujeme pro jeho smyslovou bezprostřednost, barevnost, srozumitelnost, lidovost. Do jaké míry obohacuje kulturní život samotných Romů? Skutečnost je taková, že velká část romských dětí nedostává do ruky tužku před pátým rokem, to vede spíše ke skepsi.

Tradiční svátky: Usedlí Romové na Slovensku v minulosti převzali od domácího obyvatelstva téměř všechny církevní svátky i obyčeje s nimi spojené, ale převzali pouze formální stránku. Přetvořili se je podle svého a dali jim do jisté míry jiný obsah. Romové své vlastní tradiční svátky nemají. Nově zaváděný Mezinárodní den Romů (8. dubna) zatím nemá tradici, ba naopak většina Romů o něm ani neví.

Náboženství: Romové věří v jednoho boha. Obracejí se k němu přímo v modlitbách a mandrách. Dodnes se však u nich setkáváme s vírou v dobré a zlé síly, duchy zemřelých – mulo, víru v amulety a černou magii. Víra v duchy zemřelých je stále rozšířena. Vyplívá z ní vartování u rakve mrtvého po tři dny. Romové věří i v zaklínání, často používají výroky: „Ať oslepnu, ať zemře moje máma, ať mě hrom porazí“. Protože opravdu věří v sílu prokletí, chrání se při lživém výroku překříženými prsty.

4. Vzdělávání Romů v ČR

4.1. Vztah romských rodičů ke škole

Vztah romských rodičů ke vzdělání má své historické kořeny. Dříve bylo vzdělávání zajišťováno výhradně rodinou. Děvčata se učila od svých matek a synové od svých otců. Řemesla, znalosti, zkušenosti, způsob obživy byly předávány z generaci na generaci a Romové nikdy nevyhledávali pomoc majoritní společnosti při procesu vzdělávání. Výchova v romské rodině je charakteristická svou emocionalitou a zároveň neschopností rodičů učit děti něčemu více, než je nezbytně nutné.

Romští rodiče na jedné straně počítají s tím, že škola se o jejich děti postará a přebere za ni plnou zodpovědnost, a na druhou stranu se rodiče často domnívají, že škola stejně děti nic nenaučí. Tento demotivující přístup rodičů ke škole se pak negativně odrazí i na přístupu romských dětí ke vzdělání.

Jde o budování vztahu mezi školou a celou místní romskou komunitou. Již při zápisu je třeba věnovat romským rodičům vlídnou, trpělivou, ujišťující pozornost, a poté udržovat kontakt po celou dobu školní docházky dítěte.

Stěžejní je, aby sami rodiče pochopili význam vzdělání svých dětí a vedli je k tomu. Pokud rodiče budou přesvědčeni o nezastupitelném postavení školy v životě jejich dětí a pokud dojde k nalezení vzájemného pochopení a úcty všech zúčastněných stran (rodičů, dětí a učitelů), změní se pak také vztah Romů ke škole.

4.2. Vztah romského dítěte ke škole

Vztah romského dítěte ke škole je do značné míry stejný jako vztah jeho rodičů. Ve škole často dochází ke vzájemné nedůvěře mezi žákem a učitelem na základě vzájemných předsudků z nevědomostí.

Příčin, proč romské děti ve škole zaostávají, je bohužel více:

- Jazyk – odlišnost vyučovacího jazyka od jejich mateřštiny. Romské děti neovládají obecnou češtinu, ovládají pouze tzv. romský etnolekt češtiny (čeština romských rodičů, kterou se naučili oni sami většinou jen odposlechem).
- Absence předškolní přípravy – jen málo romských dětí navštěvuje mateřské školy. Do školy tak přicházejí pouze se zkušenostmi ze života v rodině.
- Nevyhovující bydlení a životospráva – nedostatek času a prostoru na domácí přípravu, nezvyk na pevný denní režim
- Malá motivace ze strany rodičů – většina „cikánských“ dětí není schopna ve škole prospívat, protože rodina neposkytuje stimulující výchovné prostředí.
- Odmítavý postoj spolužáků k jeho národu (posmívání, diskriminace, rasismus)
- Odlišné životní cíle a morální hodnoty
- Kolektivismus Romů – romské dítě není v rodině vedeno k samostatnosti, ve výchově se klade důraz na to, že sám nejsi nic
- Nedostatečná ambicióznost
- Nerozvinutá jemná motorika, neznalost psaní a kreslení
- Neochota rodičů pořídit dětem základní školní potřeby
- Nedostatečná připravenost učitelů pro práci s minoritami

Abychom pochopili odlišnost romských dětí, uvádím deset základních rysů sociálního systému podle Pekárka:

1. Každé rozhodování je společné.
2. Neschopnost být sám.
3. Vyhoštění z rodu je největší trest.
4. Mnohost je podmínkou štěstí.
5. Čas je minulost a přítomnost. Budoucnost neexistuje.
6. Čas se neodvozuje podle ročního období.
7. Neustálá změna místa a prostředí zvyšuje naději na přežití..

8. Setrvání na jednom místě zvyšuje nebezpečí.
9. Způsob obživy je podřízen neustálé změně.
10. Základní a důležitá dovednost je umět se vyhnout a uniknout před nebezpečím.

Romští rodiče, kteří často absolvovali zvláštní školy, svým dětem se školou zásadně nepomáhají. Výchova dětí v romské rodině není sama o sobě dobrou přípravou pro školní práci. Romské děti postrádají knížky, omalovánky, skládačky apod.

Řada romských dětí zbytečně nastupuje do zvláštních škol, jelikož mnohdy ani rozdíl mezi „normální“ a zvláštní školou nevidí nebo, a není to řídký jev, rodiče samotní se domáhají toho, aby dítě nastoupilo do zvláštní školy s představou, že tam to bude mít jednodušší a oni budou mít méně starostí.

Ještě v roce 2004 romské děti tvořily 70% žáků zvláštních škol. Toto procento klesá, díky pedagogicko-psychologickým poradnám, kterými problémové děti prochází před vstupem do Základní školy. Za úspěch lze považovat, když romské dítě nastoupí do „normální“ základní školy.

V prvních ročnících základní školy bývají romské děti vůči učitelům milé až přítulné, poddajné a ochotné, rády se učí. Přibližně v pátém ročníku však často dochází ke zlomu, který někdy učitelé nazývají „volání krve“: zhorší se prospěch dítě začne být vzpurné, ztrácí zájem o školu. Poslední léta ve škole jsou pak někdy pro romské děti i pro jejich učitele skutečnou trýzní: svými neúspěchy frustrování a ponižování Romové opakují ročníky, nudí se, chovají se výbojně k učitelům a často agresivně ke spolužákům.

Romské děti řadíme do tzv. skupiny dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, což je dle školského zákona „osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.“ Romské děti patří, ve většině případů, do skupiny osob se sociálním znevýhodněním, což se dle školského zákona, mimo jiné, rozumí rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy. „Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení.“

Problém vzdělávání romských dětí je nutné brát jako problém celospolečenský, který je třeba řešit.

4.3. Vztah pedagoga k romskému dítěti

Vztah neromských učitelů k romským dětem je zásadně ovlivněn znalostí učitele o romském etniku. Je potřeba, aby učitel v prvních ročnících byl k romským dětem velmi citlivý a všímavý. V počátcích, kdy se vytváří vztah dítě x učitel, je zapotřebí, aby učitel rozpoznal psychiku a osobnost romského dítěte a byl tak schopen včas vytvořit individuální vzdělávací plán, jímž by se předešlo komplikacím, s kterými se romské děti ve škole potýkají. Jelikož se nezdá, že romské dítě je ve škole neúspěšné, je potřeba, aby učitel v žákovi probudil motivaci, a to například vyzdvižením jeho úspěchů, častým chválením. Romské děti jsou velice nadané pohybově, hudebně a výtvarně, ale ve většině případů se samy stydí svůj talent „prodat“. Učitel by si měl nenásilným způsobem získat důvěru dětí, podpořit je.

Učitel by měl vést žáky k respektování názoru, vzájemnému naslouchání a porozumění druhých. Jako vítaný nadstandard je učitelova znalost (alespoň minimální) romského jazyka a jeho návštěvy v rodinách dětí.

Velkou podporou a motivací pro romské děti na základních školách by byl romský pedagog, nebo alespoň asistent. Myslím, že v tomto směru svítá na lepší časy, neboť procento vystudovaných Romů pomalu roste.

4.4. Výchova v romské rodině, trávení volného času, soc. patologické jevy

Výchova v romské rodině je zcela odlišná od té naší, majoritní. Romské dítě bývá vychováváno v širší rodině s větším počtem sourozenců, či příbuzných. Jejich výchova se vyznačuje značnou emocionalitou a současně neschopností rodičů děti učit čemukoli jinému, než je nezbytně nutné, vše ostatní je považováno za nepotřebné.

Romské dítě se učí tím, že vidí a vnímá, co dělají druzí. Nikdo je nedrezíruje, učí se jaksi samočinně. Také je nikdo nenutí učit se něčemu, co mu není od Boha dáno.

Romské dítě je zvyklé účastnit se rozhodování spolu s ostatními od nikoho se neočekává, že úkol vyřeší sám. Romové se vždy dělili nejen o chleba, ale i o názory. A najednou se po romském dítěti ve škole chce, aby pracovalo samostatně. Aby nenapovídalo a nenechalo si napovídat. Toto dítě je tím zcela vyvedeno z míry. Trestají je za něco, za co bylo doma chválené a chválí je za něco, co by se doma nelíbilo. (Romové v České republice – Sešity pro sociální politiku, str. 338)

O romském dětství v rodině říká Gejša Demeter (1993)

„Zatímco česká matka kojí děťátko podle toho, jak jí to napíše lékař, romská matka mu dá napít, kdy má hlad. České dítě vstává, když ho rodiče vysypou z postele, třeba že se mu chce ještě spát. Musí jíst v přesnou hodinu, i když nemá hlad a když má hlad musí počkat. České dítě musí jít tam, kam mu rodiče přikážou, i když se mu nechce. Romské dítě jí, když má hlad, vstává, když se probudí a jde spát, když je ospalé. Třeba o půlnoci. Nemusí být pořád ve střehu, napjaté, aby něco neudělalo špatně...“.

U romských dětí zřídka pozorujeme neurotické rysy. Nejsou pod tlakem vysokých nároků jako gádžovské děti, je méně tabuizovaných témat, méně vnitřních konfliktů.

Za poslední generace romská rodina zeslábla. Především jí nesvědčí vytržení z tradiční velkorodiny. Pohromou pro ni byla dobře míněná snaha sociálních pracovníků, kteří vidouce hladové, špinavé a otrhané dítě, usoudili, že musí být rodičům odebráno. Před čtyřiceti lety naráželi na tuhý odpor, stávalo se, že byla nutná policejní asistence. Dětský domov zajistil kvalitní stravu, hygienu, a pravidelnou školní docházku, poškodil však schopnost navazovat silné citové vazby a setrvávat v nich. Nejnápadnější následek spočívá v tom, že mladá romská matka nenaváže patřičný vztah ke svému dítěti a nechá je v porodnici. Dítě se dostane do dětského domova a získá tam stejný defekt. Jde o tzv. sociální – nikoli biologickou dědičnost. Procento romských dětí v dětských domovech je i dnes, když už si veřejnost - a nejen odborná – lépe uvědomuje význam rodiny, mnohonásobně vyšší, než odpovídá procento Romů v populaci.

(Říčan, S Romy žít budeme – jde o to jak, 1998, str. 45)

Volný čas romských dětí bývá většinou velmi neorganizovaný. Příčinou je podceňování aktivní činnosti dítěte a zanedbanost jeho zájmů a zálib. Nejvíce času tráví romské děti pasivně sledováním televize, potulováním po ulicích a barech. Tento způsob trávení

volného času však nepřináší nic pozitivního, právě naopak je potlačena integrace Romů do společnosti a nepřináší žádné motivující prvky.

Jak již bylo zmíněno výše, romské děti jsou velmi hudebně a pohybově nadány. V posledních letech vzniklo mnoho komunitních center a center volného času, kde mohou Romové svůj talent využít a zdokonalovat a také mohou využít různých zájmových kroužků, sportovních aktivit apod. Činnost těchto center vede ke snížení kriminality, zlepšení komunikace s majoritní společností a zvýšení motivace dětí. V těchto centrech nezářídka působí dobrovolníci, kteří pomáhají romským dětem s přípravou do školy, psychologové, sociální poradci. Význam center je nezastupitelný.

Převážná většina romských rodin žije v sociální nouzi – nejen finanční, ale i vztahové – jak uvnitř rodiny, mezi jednotlivými rodinami uvnitř komunity, tak ve vztahu majoritní společnosti vůči Romům a naopak.

Tento stav se samozřejmě přenáší i na děti, které najdeme snad v každé romské rodině. To s sebou přináší negativní jevy jako problémy s prospěchem a chováním ve škole, záškoláctví, různé závislosti (drogy, hrací automaty, cigarety, alkohol), kriminalita, prostituce.

A také je všeobecně známo, že čím je sociální postavení jedince nižší, tím stoupá i kriminalita. Pokud bychom srovnali kriminalitu té části české populace, která se nachází ve stejném sociálním postavení jako Romové, bude procentuální zastoupení kriminality v této skupině Čechů naprosto stejné, jako mezi Romy. Takovéto objektivní hodnocení statistik se ale málo komu hodí „do krámu“, a proto jsou daná čísla interpretována zcela odlišně. Všeobecně je nutno říci, že aspekty sociálních problémů, kterým Romové podléhají, je nutno řešit standardními cestami, platnými bez ohledu na příslušnost k tomu kterému národu, či národnosti.

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18909>

autorka Klára Samková

4.5. Edukační proces s ohledem na romské etnikum v ČR

Organickou součástí systému výchovy a vzdělávání v ČR je národnostní školství. Jeho úkolem je v duchu zásad a principů soužití, obsažených v Listině základních práv a

svobod (ústavní zákon č.23 z 9. 1. 1991), pěstovat národnostní uvědomění a zároveň přispívat ke sbližování a integraci občanů naší republiky.

Podmínkou zvýšení vzdělanostní úrovně romského etnika je akceptování etnických, sociálních a kulturních odlišností ve výchovně vzdělávacím procesu, včetně odlišnosti jejich představ, perspektiv a cílů.

Není tedy možné Romy asimilovat, ale respektovat je jako národnostní menšinu, zaměřit se na vzdělávání, které bylo minulým vývojem zanedbáno. Mimořádného významu nabývá odpovědnost školy za kvalitu výchovné složky vzdělávacího procesu s cílem připravit romské dítě k plnohodnotnému občanství.

Cílem našeho školství je zavedení systémových změn, které umožní vytvořit vhodné podmínky pro vzdělávání romských dětí.

V průběhu devadesátých let umožnilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, pod vedením Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity, formou metodických pokynů, ale i změnami v zákonech, školám zahájit několik významných „vyrovnávacích“ akcí ke zlepšení celkové situace vzdělávání romských dětí. Na základě současné legislativy může základní škola:

- otevřít přípravnou třídu pro děti se sociálním znevýhodněním
- může zaměstnávat asistenta učitele (romského pedagogického asistenta)
- může pracovat podle vlastního rámcového vzdělávacího programu upraveného pro potřeby romských dětí
- může přijmout dítě ze speciální školy (za určitých podmínek)

Ke všem těmto výrazným posunům, které můžeme nazvat „otevírání školy romským dětem“, nemalou měrou přispěly aktivity některých nestátních organizací cílené do škol, např. projekt OSF „Začít spolu“, „Step by step“ a další. (<http://www.varianty.cz>)

B.) Praktická část

5. Romská rodinná skupina v DD

5.1. Případová studie rodiny

Otec	narozen v Brně v roce 1967, vyučený zedník
Matka	narozena v Gelnici, SR, v roce 1974, základní vzdělání
Děti	1992 Jarek
	1993 Dana
	1994 Marek
	1995 Ela
	1997 Marie
	1998 Aneta
	1999 Denisa
	2001 Adam
	2002 Karel
	2003 Sandra

Do manželství vstoupili v roce 1991. Otec ve svých 24 letech, matka 17- ti letá. První dítě - syn Jarek se narodil v roce 1992, v té době rodina bydlela v Brně, v bytě otce. V roce 1993 se narodila dcera Dana, v roce 1994 se narodil syn Marek. Otec byl několikrát obviněn z drobných krádeží. Špatné bytové podmínky a také nezaměstnanost otce byly příčinou častých hádek rodičů. Otec děti nepřiměřeně trestal, často bil i matku. V několika případech zasahovala i policie. V roce 1995 se narodila Ela. Není uvedeno, kde přesně rodina se čtyřmi dětmi v té době s bydlela.

V roce 1996 byl dvouletý Marek umístěn do kojeneckém ústavu. Měl problémy s hygienickými návyky, otec ho bil za každé pomočení. Rodiče Martina v kojeneckém ústavu nikdy nenavštívili.

V roce 1997 se narodila dcera Marie. Rodiče nezvládali výchovu dětí, otec děti i matku nepřiměřeně trestal.

Situace se vyhroutil v roce 1998. V té době zaměstnankyně Magistrátu města Brna poskytla matce sociální dávky a hodlala prověřit využití ve prospěch dětí. K bytu se

dostavila ve 13.00 hodin. Za dveřmi plakaly děti a matka, která se vrátila v 18.00 h nalezla byt prázdný. Děti odvezla sociální pracovnice do Diagnostického ústavu. Posléze byly děti Dana, Ela, Marek umístěni do Dětského domova. Marie byla dána do adoptce. Doma zůstal pouze nejstarší syn Jarek, který v době příchodu sociální pracovnice nebyl doma. Rodiče s nařízenou ústavní péčí nesouhlasili.

V roce 1998 se narodila další dcera Aneta. Matka nezůstávala na mateřské dovolené, měla příležitostné zaměstnání, o děti se staral otec. Pokud se doma naskytl problém, volal matce do práce a ta musela přijít domů. Otec byl v té době stíhán pro trestnou činnost. V roce 1999 se narodila Denisa, tu otec opět nepřiměřeně trestal, dokonce byl vyšetřován a obviněn z pohlavního zneužívání.

V roce 2001 se narodil Adam.

Za dětmi do DD rodiče nikdy nepřijeli, proto byly děti zařazeni do programu pěstounských rodin. Na konci roku 2001 si rodiče požádali o děti na vánoční prázdniny. Děti přijely s modráky, špinavé, ale nadšené Brnem a nočním životem. Dana – nejstarší byla proti všemu v DD kritická. Matka jí vysvětlila (po svém), jak je sociálka ukradla a jak je v DD všechno špatné.

Po Vánocích přijel děti navštívit Jarek, kterému bylo 9 let. Přijel sám z Brna a hledal v DD svoje sourozence.

Rodiče spolu střídavě žili na ubytovnách, po půjčených bytech. Také se opakovaně rozcházeli a scházeli. V roce 2002 se narodil Karel, rok na to Sandra.

Rodiče se opět dětem do DD vůbec neozvali. Nejvíce tím trpěla nejstarší dcera Dana. Na matce byla velice závislá, neustále jí psala.

V roce 2006 se narodil syn František, který byl matkou dán k dobrovolnému pobytu do Kojeneckého ústavu.

Tento rok byly rodičům odebrány další děti. Jan a Aneta byli umístěni ke svým sourozencům do DD Tišnov. Mladší Adam a Denisa byly umístěni do DD Jemnice. Karel a Sandra byli předáni do péče kojeneckého ústavu. Rodiče neměli vytvořeny podmínky pro péči o nezletilé děti. Děti měly svrab, vši. Otec byl i nadále stíhán ze

spáchání trestného činu zneužití Denisy. Rodiče zpočátku s umístěním dětí nesouhlasili, ale připustili, že v současné době nemají vytvořeny bytové podmínky pro výchovu nezletilých dětí. Matka bydlela na ubytovně, kde nebyl přístup dětem, otec bydlel v bytě, kde nebyly podmínky pro výchovu dětí. Rodiče v průběhu soudu své stanovisko změnili a s umístěním souhlasili.

V té době měli rodiče 11 dětí, nejmladší František byl umístěný stále v Kojeneckém ústavu. Jelikož byli rodiče hodně fixováni na v té době čtrnáctiletého Jana, začali navštěvovat děti v DD, kde byl i Jan.

Po rekonstrukci DD byly Adam a Denisa na žádost matky přemístěni z DD Jemnice za ostatními dětmi blíže Brnu.

Začátkem roku 2007 se rodiče rozešli a každý si našel nového partnera. To děti nesly velice špatně. Rodiče jezdily za dětmi samostatně, matka s novým přítelem. V těchto vztazích se děti špatně orientovaly. Dívky stranily matce, chlapci spíše otci. Často se kvůli tomu hádali. Matka si během léta k sobě vzala nejmladšího Františka.

Na konci roku 2007 matka s novým partnerem otěhotněla. Děti byly na Vánoce doma u matky a jejího přítele. Zpočátku moc o pobytu nehovořily, později se mladší děti svěřily. Nový partner bil matku a také nejmladšího Františka.

Začátkem roku 2008 nový partner matku vyhodil z bytu. A jsou oba stíháni pro ublížení na zdraví. Malý František je opět umístěný v Kojeneckém ústavu, po měsíčním pobytu na Jednotce intenzivní péče, kam se dostal s poraněním hlavy. Jak matka, tak její partner obvinění z ublížení popírají. Matka za dětmi opět nejezdí, otec občas zavolá.

V březnu 2008 si matka požádala o přemístění šestiletého Karla a pětileté Sandry do našeho Dětského domova. Tyto děti jsou nyní v Kojeneckém ústavu v Brně. Svoje rodiče o sourozence vůbec neznají.

5.2. Romské dítě v MŠ a ZŠ

Ze studované rodiny navštěvuje Mateřskou školu pouze Adam, který má 7 let. Ve školce je v předškolní třídě, měl odklad školní docházky. Na rozdíl od většiny romských dětí navštěvuje MŠ od svých čtyř let, kdy byl umístěn do DD.

Vzhledem k tomu, že do mateřské školy chodí jen mizivé procento romských dětí, zřizují se ve větších městech stále častěji přípravné třídy, určené pro děti romské i neromské ve věku předškolním, případně pro děti s odloženou školní docházkou. V této třídě je asi 10 dětí, kromě učitelky se dětem věnuje i asistent pedagoga. Bohužel tyto třídy nejsou na malých městech, chybí také finance a stát dle mého názoru v tomto směru šetří.

Jak se má romské dítě cítit mezi samými „jinými dětmi“? Ze své vlastní zkušenosti vím, že gádžovské děti mají k romskému dítěti špatný vztah. Jenomže pokud se romské dítě ozve a brání, je ještě hubováno, že se špatně chová a zlobí.

Adamovi děti nadávají do „černých kůží, do špinavých cikánů“ a i dalších nelichotivých jmen. Jak se potom chová? Bije se, nadává ještě sprostěji, prostě se brání tak, jak může. A rodiče - gádžové? Ty své děti vedou často k tomu, aby se od romských dětí distancovaly. V horším případě si ještě stěžují učitelce. Možná by bylo dobré, kdyby se tyto rodiče snažili svým dětem vysvětlit, že i romské děti mají určité přednosti a v některých směrech se od nich my gádžové můžeme i učit. Ale to by museli o Romech něco vědět, což je asi hodně velký požadavek, který nesplňuje ani většina učitelů.

Ovšem v těch zařízeních, tedy i v MŠ, kde učitelé nesmýšlejí rasisticky a mají sami k Romům dobrý vztah, kde se snaží o multikulturní výchovu, jsou i vztahy mezi dětmi daleko lepší. Ale i tito učitelé by měli mít oporu v rodičovské veřejnosti.

To se samozřejmě týká i Základních škol. Z této rodiny je v první třídě Základní školy Denisa. V jejím případě se dá hovořit o velkém štěstí na třídní učitelku. Zpočátku roku jsme se domnívaly, že bude nutný přechod na školu Praktickou. Ovšem přístup paní učitelky a také čas, který dívce věnuje přinesl své ovoce. Její výsledky nejsou ideální, ale přiměřené k jejím možnostem. Chodí do školy ráda, těší se na paní učitelku. Horší je to se spolužáky, sedí sama, nemá moc kamarádek.

Jinak je tomu na Základní škole Praktické, kam chodí desetiletá Aneta, čtrnáctiletý Marek a šestnáctiletý Jarek. Tam o kamarády není nouze. Jelikož má škola internát, je tam převaha romských dětí. Starší chlapci si často stěžují na chování učitelů, cítí vše jako křivdu, nespravedlnost, starší Jarek mluví často o rasismu. Snažím se s ním o tomto problému hovořit, přimět ho, aby nebyl přehnaně vztahovačný, aby také hledal chyby u sebe. Chápu ovšem, že on v těchto projevech vidí potvrzení své celkově bezvýchodné životní perspektivy.

Do této školy dojíždím každých čtrnáct dní na konzultace, které se mi velmi osvědčily. V této škole totiž nebývají třídní schůzky. Na toto téma jsem kdysi hovořila s ředitelem školy. Nechácala jsem, proč. Můj argument, že právě v této škole je třeba zvýšená spolupráce rodičů a učitelů, byl vyvrácen počtem rodičů, kteří se na schůzku dostavili. Potvrdilo se známé, že romským rodičům na vzdělání jejich dětí mnoho nezáleží. A také cestování z jiného města kvůli škole, se jim zdá ztráta času.

Učitelé této školy se snaží romského žáka motivovat v té oblasti, v které vyniká. Důkazem toho jsou vánoční besídky, kterých se každoročně účastním. Práce těchto učitelů na těchto školách si velice vážím. Například na třídní učitelku Anety se vždy velmi těším, protože i ona se zajímá o romské děti a tak si často předáváme zkušenosti a tomu se velice těší i Aneta.

5.3. Dotazník, rozhovor

Dotazníky jsem rozdala čtyřem dětem ve věku 13 – 16 let. V rozhovoru jsem pracovala s dětmi 7 – 10 let. Cílem bylo zmapování sociální identity dětí, jejich začlenění do kolektivu. Snažila jsem se zjistit, zda si tyto děti uvědomují, kam patří a jaký mají vztah mezi sebou i ke svému okolí, ke své rodině.

Dana – 15 let, v DD 9 let, 7. ročník Základní školy

Dotazník:

1. Jak jsi dlouho v DD?

9 let

2. Proč jsi se do DD dostala?

Ukradla mě sociální

3. Co se Ti v DD líbí?

Můj pokoj

4. Co by jsi změnila v DD?

Chtěla bych volné vycházky do Brna a delší

5. Co se Ti líbí na současném bydlení?

Libilo se mi více ve starém domově, kde byli všichni pohromadě a ne v rodinkách

6. Co Ti na bydlení vadí?

Že musíme být všichni sourozenci pohromadě

7. Kdy by jsi chtěla z DD odejít a kam ?

V 18 letech a půjdu k mamě

8. Jak si představuješ, že se o sebe budeš starat po odchodu z DD?

Možná bych pracovala, ale to bych si musela dodělat školu

9. Máš v DD někoho, na koho se můžeš v případě potřeby obrátit, kdo Ti poradí, pomůže?

Báru (pozn. starší romská kamarádka, studující střední školu)

10. Myslíš si, že je škola důležitá?

Jo, musí, aby jsme mohly jít pracovat, aby jsme měly vzdělání

11. Co Tě ve škole nejvíce baví?

Dějepis

12. Máš ve škole kamarády?

Jo, hafo, všichni

13. Co by jsi ve škole změnila?

Učitele

14. Čím by jsi chtěla být?

Archeoložka, ale to nebudu, tak asi kuchařka – čišnice

15. Co děláš nejraději ve volném čase?

Jdu na hřiště za děckama, někdy hra s míčem

16. Koho máš nejraději ze své rodiny?

Dědu, ale on umřel, tak asi mamu

17. Co se Ti nejvíce líbí, když jedeš na návštěvu domů?

Že si můžu jít ven kdy chci a kam chci

Ela – 13 let, v DD 9 let, 5. ročník Základní školy

Dotazník:

1. Jak jsi dlouho v DD?

Nevím, přišla jsem poslední, as,i nevím

2. Proč jsi se do DD dostala?

Kvůli bydlení

3. Co se Ti v DD líbí?

Nevím

4. Co by jsi změnila v DD?

Změnila bych tetu X

5. Co se Ti líbí na současném bydlení?

Že máme rodinku, je to hezčí

6. Co Ti na bydlení vadí?

Nic

7. Kdy by jsi chtěla z DD odejít a kam?

V 15 letech a do Brna

8. Jak si představuješ, že se o sebe budeš starat po odchodu z DD ?

Chtěla bych chodit do práce

9. Máš v DD někoho, na koho se můžeš v případě potřeby obrátit, kdo Ti poradí, pomůže?

Na tetu Blanku a na tetu Lenku i na tetu Renatku

10. Myslíš si, že je škola důležitá?

Je důležitá, když nebudeme chodit do školy a budu velká, nebudu mít zaměstnání a nebudu nic vědět

11.Co Tě ve škole nejvíce baví?

Skoro nic, možná výtvarka

12. Máš ve škole kamarády?

Mám, ale ne všechny

13. Co by jsi ve škole změnila?

Celý týden by bylo volno a škola by byla jen o víkendu

14. Čím by jsi chtěla být?

Vychovatelkou, ale to bych se musela moc učit, tak tanečnicí ve skupině

15.Co děláš nejraději ve volném čase?

Pomáhám tetě v kuchyni a pak tanec

16. Koho máš nejraději ze své rodiny?

Mamku

17. Co se Ti nejvíce líbí, když jedeš na návštěvu domů?

Těším se na tetu, děcka, na všechny

Marek – 14 let, v DD 9 let, 7. ročník Zvláštní školy

Dotazník:

1. Jak jsi dlouho v DD?

9 let

2. Proč jsi se do DD dostal?

Protože se o nás chtěli v DD starat

3. Co se Ti v DD líbí?

Obývací, televize

4. Co by jsi změnil v DD?

Chtěl bych tady velkou televizi

5. Co se Ti líbí na současném bydlení?

Můj pokoj

6. Co Ti na bydlení vadí?

Že tady musím poklízet

7. Kdy by jsi chtěl z DD odejít a kam?

Až dodělám školu, do Brna, ale nevím ke komu

8. Jak si představuješ, že se o sebe budeš starat po odchodu z DD?

Chtěl bych pracovat

9. Máš v DD někoho, na koho se můžeš v případě potřeby obrátit, kdo Ti poradí, pomůže?

Teta v rodince

10. Myslíš si, že je škola důležitá?

No, abych byl chytřej

11. Co Tě ve škole nejvíce baví?

Tělocvik

12. Máš ve škole kamarády?

No, kluky

13. Co by jsi ve škole změnil?

Chtěl bych větší třídu, jak mají deváťáci

14. Čím by jsi chtěl být?

Cukrářem

15. Co děláš nejraději ve volném čase?

Hraju fotbal

16. Koho máš nejraději ze své rodiny?

Tatku

17. Co se Ti nejvíce líbí, když jedeš na návštěvu domů?

Těším se na rodiče

Jarek - 16 let, v DD 3 roky, 8. ročník Zvláštní školy

Dotazník:

1. Jak jsi dlouho v DD?

3 roky

2. Proč jsi se do DD dostal?

Kvůli bydlení

3. Co se Ti v DD líbí?

Můj pokoj

4. Co by jsi změnil v DD?

Já bych změnil vycházky, od 15- ti let by se mohlo do Brna

5. Co se Ti líbí na současném bydlení?

Libilo se mně více na starým baráku, byli jsme všichni pohromadě

6. Co Ti na bydlení vadí?

Vadí mně vychovatelka X, nemám ji v lásce

7. Kdy by jsi chtěl z DD odejít a kam?

Po vyučení, nebo v 18 –ti letech, k mamce

8. Jak si představuješ, že se o sebe budeš starat po odchodu z DD?

Našel bych si ubytování a chodil bych do práce

9. Máš v DD někoho, na koho se můžeš v případě potřeby obrátit, kdo Ti poradí, pomůže?

Vychovatelky

10. Myslíš si, že je škola důležitá?

Je, aby se ze mě něco stalo, abych nebyl blbej

11. Co Tě ve škole nejvíce baví?

Zeměpis, dějepis tělocvik a vaření

12. Máš ve škole kamarády?

Hodně, víc kluky, ale holek taky dost

13. Co by jsi ve škole změnil?

Změnil bych učitele, kteří vše řeší rukama, po svém, měli by spíš zavolat rodiče a nebo napsat poznámku

14. Čím by jsi chtěl být?

Zedník, kvůli penězům, víc si tak vydělám, než kuchař, ten by mě víc bavil, ale potřebuju víc peněz, abych si mohl založit rodinu

15. Co děláš nejraději ve volném čase?

Jdu ven, zahrát si fotbal

16. Koho máš nejraději ze své rodiny?

Mamu a tatku

17. Co se Ti nejvíce líbí, když jedeš na návštěvu domů?

Že mám volnost, vidím mamu, užívám si volno

Rozhovor

Aneta, 10 let, v DD 3 roky, 3. ročník ZŠ praktické

Anetko, proč jsi v DD?

Protože mama nemá byt.

Pamatuješ si, kde jste dříve bydleli?

Jo, v Brně na Vlhké.

Líbí se ti v DD?

Trošku, doma by to bylo lepší.

Co se ti v DD nejvíce líbí?

Můj pokoj, počítač.

S kým se v DD nejvíce kamarádíš?

S Denisou (sestra).

Kdo ti v DD pomůže, nebo poradí?

Vychovatelka, no, Vy teto Blanko.

A co ve škole, tam se ti líbí?

Ne.

Proč ne?

Protože se nerada učím.

A máš ve škole kamarády?

Jo, všechny.

A co tě Anetko, ve škole nejvíce baví?

Matematika, nebooo, čtení.

Když jsi doma, co tě nejvíce baví?

Nejvíce mě baví být dlouho venku, v Brně, a můžu se dívat na horory, nemusím chodit spát. Nejraději tancuju a poslouchám písničky

Koho máš ze své rodiny nejraději?

To je jasný, ne? Mamu a tatu

Denisa, 8 let, 1. ročník ZŠ

Denisko, proč jsi v DD?

Protože mamka nemá byt

Pamatuješ si, kde jste dříve bydleli?

Ne, vůbec, no, v Brně vlastně

Líbí se ti v DD?

Ano, líbí, ale nemám ráda Marka - bratr pořád mě bije

Co se ti v DD nejvíce líbí?

Pokojíček

S kým se v DD nejvíce kamarádíš?

S Anetou (sestra)

Kdo ti v DD pomůže, nebo poradí?

Nějaká teta, vždycky

A co ve škole, tam se ti líbí?

Jo, ale někdy se mně posmívají

Proč?

Protože jsem domovák a černá

A máš ve škole kamarády?

Jo, hodně.

A co tě ve škole Denisko, nejvíce baví?

Čtení a psaní

Když jsi doma, co tě nejvíce baví?

Nejvíce mě baví nakupovat, chodit do Obchodu. Maluju a tancuju a taky hry na počítači

Koho máš ze své rodiny nejraději?

Mamku přece

Adam, 7 let, 2 roky v DD Jemnice, 8 měsíců v našem DD

Adame, proč jsi v DD?	Cože? Protože jsem zlobil.
Pamatuješ si, kde jste dříve bydleli?	Ne, v Jemnici
Líbí se ti v DD?	Líbí, ale nemám rád Marka
Co se ti v DD nejvíce líbí?	Počítač
S kým se v DD nejvíce kamarádíš?	S Erikou
Kdo ti v DD pomůže, nebo poradí?	Vy, teto Blanka
A co ve školce, tam se ti líbí?	Ne, jenom někdy
Proč ne?	Pořád mně nadávají, ale baví mě plavání.
A máš ve školce kamarády?	Ne
A co tě Adámku, ve školce nejvíce baví?	Přece plavání a oběd
Když jsi doma, co tě nejvíce baví?	Dívat se na televizi. Hraju hry na počítači
Koho máš ze své rodiny nejraději?	Denisku a Eriku. Tady v domově v rodince

Závěr

V teoretické části závěrečné práce se zabývám problematikou týkající se života Romů. Objasňuji souhrn existenčních událostí, s nimiž se romská minorita a její jednotlivé skupiny v minulosti potýkaly. Dále nastiňuji kulturu a tradice národa, obsahově zkoumám romské rodiny a její hodnoty. Zabývám se vztahem romských rodičů a dětí ke škole, vztahům mezi učiteli a romskými dětmi.

V praktické části jsem se zaměřila na sourozeneckou skupinku dětí v Dětském domově. Mým cílem není obhajoba, či bránění romského etnika, ale spíše nabídka objektivního obrazu osudu našich Romů, v mém případě spíše romských dětí.

Jsem přesvědčená, že mnoho lidí by se k Romům chovalo jinak, pokud by znali jejich kulturu a pochopili by, že se prostě jinak chovat nemohou. Poprvé jsem se s otázkou „Romové a jejich důležitost vzdělání“ setkala na školení. Tam jsem pochopila, proč se děti v mé rodince chovají jinak, než děti gádžovské, v jiných rodinkách. Že nechápou, proč musí jíst oběd ve dvanáct hodin, když hlad už mají v jedenáct. Proč mají kapesné utracené druhý den a do druhého měsíce si nikdy neušetří. Ověřila jsem si, jak jsou vychovávání ke společné práci i ke společnému rozhodování a proto jsou tak nesamostatní a neradi za něco přebírají odpovědnost. Výhodou při jejich vzdělávání by byl projekt „Začínáme spolu“, při kterém by práce byla kolektivní. Bohužel tento projekt se v žádných okolních školách ani školkách nerealizuje.

Potvrdila jsem si, že opravdu žijí okamžikem a to, co bude další dny je nezajímá. Proto mají „moje“ děti ve škole tolik zapomínání a následně důtky třídního učitele, v horším případě dvojky z chování. Stále je upozorňuji, aby si vše psaly, ale potom hledáme zápisníček, který je někde zapomenutý. Vím, že učitel nemůže mít dvojí metr na děti, ale možná kdyby věděl, že vše nepramení pouze z nedbalosti....

Potvrdilo se mi, že nestarší syn má v romské rodině privilegia. Rodiče si chtěli brát domů pouze nejstaršího Jarka, jemu také dávali peníze, ostatní byly šizeni. Na připomínku vychovatelek, že děti mají více a měli by být spravedliví, reagovali rodiče argumentem, že pro všechny děti nemají. Jirka si tak vybudovat v rodince privilegované postavení. Rád přehrává práci na mladší sourozence a ti bez připomínek plní jeho rozkazy.

Trvalo mi celý rok, než Aneta pochopila, že tím, že ji při cestě do města vezmu za ruku, jí nechci nahrazovat matku. „Proč mě chytáte, vždyť nejste moja mama!“

Nejdůležitější pro Romy je rodina. Pro mě bylo nepochopitelné, že děti, které byly vinou rodičů dány do domova, nedají na svoje rodiče dopustit, vždy jim uvěří, stále je mají nejraději. Když má někdo z nich narozeniny, jejich matka ani nezavolá, když má narozeniny ona, mají děti utracené celé kapesné za dárky. Několik dní čekají, jestli se matka ukáže, ale potom zapomenou a dárky rozdají. Ale to k nim prostě patří. Tato jejich vlastnost se mi potvrdila na sto procent. Všechny „moje“ děti říkají, že oni by své děti do domova nedaly. Tímto si nejsem jistá, samy mezi sebou nemají žádné citové vazby a budou je potom mít ke svým dětem?

Jak je to vlastně s tím jejich romstvím? Dá se mu ještě věřit? Vždyť i já, když jdu večer sama a mám potkat skupinku Romů, tak raději zabočím.

Možná by všem lidem stačilo, kdyby si přečetli knihu Pavla Říčana „**S Romy žít budeme – jde o to jak**“. Vždyť i on se v úvodu zmiňuje o tom, že jeho knihu odmítne většina gádžů, tak i většina Romů. A proč? Protože vše popisuje objektivně a je na straně jak Romů, tak gádžů. Jeho myšlenka, s kterou se ztotožňuji i já, je vyjádřená v názvu knihy.

Literatura

1. Bakalář, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. s. 179. ISBN: 80-7220-180-8
2. Bartoňová, M. *Disertační práce*. Brno 2002
3. Řičan, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál 1998, ISBN 80- 7178- 250-5
4. *Romové v České republice*, sešity pro sociální politiku, Praha: Socioklub, 1999, ISBN 80-902260-7-8
5. Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál 1998, ISBN 80-178-285-8
6. Navrátil a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál 2003, ISBN 80-7178-741-8
7. Matoušek O., Kroftová A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál 1998, ISBN 80-7178-226-2
8. *Romové - O Roma*. Brno: Svan a Moravské zemské muzeum, 1999, ISBN 80-85956-14-4

Elektronické zdroje:

<http://www.romove.cz>

<http://www.varianty.cz>

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18909>

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/19623>

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/1862>

Přílohy

Případové studie jednotlivých dětí

Příloha č. 1 Jarek nar. 1992

Příloha č. 2 Dana nar. 1993

Příloha č. 3 Marek nar. 1994

Příloha č. 4 Ela nar. 1995

Příloha č. 5 Aneta nar. 1998

Příloha č. 6 Denisa nar. 1999

Příloha č. 7 Adam nar. 2001

Fotografie

Příloha č. 1

Jarek – 16 let

V DD je od svých 13 let. Z domova měl vžitě návyky, které se vůbec neshodovaly s režimem v DD. Proto byl tento přechod pro něho velice bolestivý. Jako nejstarší syn měl doma určitá privilegia, byl zvyklý žít životem bez hranic, ale měl velmi silnou citovou vazbu na otce i matku. V té době měl v DD již tři sourozence. Se svými názory a chováním pro ně nebyl nejlepším vzorem. Ale jeho zkušenosti a zážitky byly pro ně přitažlivé. Nejvíce na jeho názory doplácel intelektově nezralý Marek, kterého Jarek dvakrát zlákal k útěku do Brna. S ohledem na Jarkovu pozici a rodinnou situaci se tento přestupek posuzoval velice mírně. K sourozencům, zejména k těm mladším, nemá žádný citový vztah.

Začal navštěvovat Základní školu praktickou, stejně jako v Brně. Školní přípravu zvládal s menší pomocí, dělal pouze nutné práce, nic navíc. Problémy mu dělal a doposud dělá český jazyk. Nyní je v 8. ročníku, chce se vyučit zedníkem. V letošním roce začíná mít ve škole výchovné problémy, hádá se s učiteli, je drzý, vztahovačný, vždy má pravdu, cítí se ukřivděný, často mluví o rasismu.

Stále věří slibům rodičů, že se vrátí domů. Jelikož rodiče spolu nyní nežijí a ani jeden nemá, kde bydlet, je toto vyloučené. Jarek chce v 18-ti letech z DD odejít. Chápu ho, byl vytržený z jeho světa, od svých příbuzných, kamarádů. V domově pouze přežívá, je často uzavřený, má rád klid.

Baví ho fotbal, chodí do kroužku, jezdí reprezentovat na turnaje. Chtěl by ale hrát v Brně, s Romy. Nejraději má pasivní zábavu – sport v televizi.

Uráží ho, když mu někdo řekne „cikáne“.

Má slušné vystupování, rád se hezky obléká. Kouří, má i zkušenosti s marihuanou, bylo to pro něho ponaučení, v posledním roce je „čistý“.

Když někdy přijedou rodiče, je to právě Jarek, který dostane nějaký peníz, nové značkové boty. Pokud rodiče volají, vždy chtějí k telefonu pouze Jarka. Ostatní sourozenci toto neřeší, v tichosti to snášejí. Je to nepsané pravidlo.

Jelikož spolu rodiče nežijí a matka čeká další dítě s jiným mužem, který ji opustil, snaží se Jarek rodiče dát dohromady a dost se tím trápí. Na jarním týdenním pobytu se seznámil s romskou dívkou, která se umístěna v jiném DD. Podle všeho se zamiloval, dívku má prý v srdci. Ovšem perspektiva tohoto vztahu se nejeví jako dobrá, což Jarek dobře ví a proto se uzavírá stále více do sebe. Žádnou pomoc ovšem nepřijme, o těchto věcech s nikým v DD nehovoří.

Příloha č. 2.

Dana – 15 let

V DD je 9 let. Ačkoli ji rodiče prvních 5 let vůbec nenavštívili, nedá na ně dopustit. Je přesvědčená, že za vše může sociální pracovnice, která ji matce ukradla.

Dana navštěvuje 7. ročník Základní školy. Měla odloženou základní školní docházku a v 5. ročníku propadla. Má velké problémy s přípravou do školy, zapomíná úkoly, ve škole je drzá, vulgární, jak ke spolužákům, tak k učitelům. Je ráda středem pozornosti. Je velice pěkná, má skvělou postavu a proto je hvězdou třídy, jak u děvčat, tak u chlapců. Velice pěkně tancuje a je výtvarně nadaná. Bohužel do kroužku vydrží chodit vždy pouze 2 měsíce, protože se tam nudí, umí prý více než vyučující.

Ke svým sourozencům se chová nadřazeně, využívá je. Citově není na nikom závislá. K matce by chtěla proto, že by mohla vést nevázaný a volný život v Brně. Se svými sourozenci se snáší špatně, nesnese, aby byl někdo v něčem lepší. Je zcela samostatná, zručná, ale často lenošná a špatně naladěná.

Měla dva odklady školní docházky, známky má dostatečné. Chtěla by být čišnicí.

Má ráda hezké věci, chodí pěkně oblekaná. K věcem však nemá žádný vztah. Raději by bydlela v horších podmínkách, ale doma, s matkou. Vždy řekne to, co si myslí, že je to nevhodné a nebo neetické, jí vůbec nevadí. Ví hodně o romské kultuře i historii, na toto téma si ráda povídá.

Je s ní velice špatná komunikace, pokud se jedná o téma, které jí není příjemné. Stále se cítí ublíženě a stěžuje si na chování vychovatelek k ní. Při rozhovoru o samotě mlčí, uzavře se do sebe, pomocnou ruku nepřijme, nikdy nehledá a nepřizná svoji chybu. Najít k ní cestu není lehké.

Příloha č. 3

Marek - 14 let

Jako dvouletý byl na žádost rodičů dán do kojeneckého ústavu. Rodiče si s jeho výchovou nevěděli rady. Marek měl problémy s pomočováním, otec ho za to bil a hádal se s matkou. V kojeneckém ústavu ho rodiče nikdy nenavštívili. V pěti letech byl společně s Elou a Danou umístěn do DD. Nadále u něho přetrvávaly hygienické problémy. Báł se dospělých, zejména mužů.

Do sedmi let navštěvoval MŠ, společně se svými sourozenci. Ve školce neměl žádné výchovné problémy. Měl odloženou školní docházku, navštěvoval logopedii. Po absolvování 4. třídy Základní školy byl přeřazen do Základní školy praktické. Měl nedostatečnou z několika předmětů, ale s chováním ve škole problémy neměl.

Nyní chodí do 7. ročníku Základní školy Praktické. S přípravou do školy problémy nemá, horší je to se zapomínáním. Začínají se množit i výchovné problémy, je drzý, sprostý, kouří u školy.

U svých sourozenců není příliš oblíbený. Mladší děti často bije. Má výkyvy nálad, má snížený práh agresivity. Často vybuchne a chrlí ze sebe vodopád sprostých slov a v tom okamžiku je jedno na koho. Jsou chvíle, kdy si s mladšími dětmi hraje a je na něm vidět radost z jejich zájmu.

Je vděčný za každou pochvalu a zastání se v jeho prospěch. Dle mého názoru jsou kořeny všech jeho problémů v jeho ranném dětství.

Do žádné práce se nehrne, potřebuje stálý dohled. Rád hraje fotbal, ale v kroužku ho to nebaví, je to moc organizované. Nejraději by celý den sledoval televizi a nebo by hrál hry na počítači. Maluje krásné obrázky.

Navštěvuje psychiatrii, je sledován na nefrologii, užívá medikamenty. Dodnes trpí enurézou, často zadržává, koktá. Mentálně je v hraničním pásmu.

Citově vázaný není na nikoho. K žádným věcem nemá vztah, pouze k oblečení. Tráví dlouhý čas u zrcadla, kde ladí svůj zevnějšek.

Příloha č. 4

Ela – 12 let

V DD je od svých tří let. Při příchodu do DD byl její stav nejhorší ze všech dětí. Bála se všech dospělých, nenechala na sebe ani sáhnout. Byla samá modřina. Navštěvovala MŠ a po odkladu základní povinné školní docházky nastoupila v osmi letech do ZŠ. Navštěvovala logopedii.

Nyní navštěvuje 5. ročník Základní školy. Má nedostačující prospěch, spoustu poznámek, časté zapomínání. Je třídním „šaškem“, udělá vždy to, co po ní spolužáci chtějí. Na žádost školy byla opětovně vyšetřena v PPP, kde se zvažoval její přestup na školu Praktickou. PPP se přestupu brání, ale i samotná Ela by ráda do školy praktické. Její neúspěšnost jí ještě více snižuje její už tak velice nízké sebevědomí. S přípravou do školy potřebuje vždy pomoci, v této oblasti je zcela nesamostatná.

Velice šikovná je při práci v rodině. Snaží se mít stále vzorně uklízený pokoj. Je snaživá, všímavá, dovede pochválit i práci jiného. Za tuto svoji povahu není mezi svými sourozenci oblíbena. Podezírají ji z prospěchářství. Dovede se postarat i o mladší sourozence. Často čte pohádky nejmladšímu ze sourozenců.

Baví ji tanec, ráda poslouchá hudbu, pěkně maluje. Často pomáhá při vaření. Chtěla by být profesionální tanečnicí. Do tanečního kroužku vydrží chodit pouze jedno pololetí, dle jejího názoru vše umí a tak se v kroužku nudí a vyrušuje.

O rodičích vůbec nemluví, na návštěvu domů se těší proto, že má více volnosti. Citově na rodičích vázána není, jako jediná ze sourozenců má citový vztah ke svým mladším sourozencům. Jediná se také občas zmíní o sourozencích v Kojeneckém ústavu. Stále mluví, je dobrosrdečná. K věcem nemá žádný vztah, vše by rozdala.

Příloha č. 5

Aneta – 10 let

V DD je 3 roky. Přišla společně se svým bratrem Jarkem. Začala navštěvovat Základní školu praktickou, stejně jako v Brně. Neměla vůbec zažitou povinnost školní docházky. Ráno nechtěla vstávat, oblékat se, o odchodu do školy nechtěla ani slyšet. Úroveň jejího společenského chování byla na velice nízké úrovni. Aneta byla krásným příkladem výchovy romské dívky. Důležité pro ni bylo pouze oblečení, velký problém měla se stravováním. Byla zvyklá pouze na stravu typu Fast food.

Nyní Aneta navštěvuje 3. ročník. Za tři roky udělala velký kus práce. Její chování ve škole se velice zlepšilo. Na vysvědčení má stále jedničky. V přípravě do školy je samostatná. Prospívají jí čtrnáctidenní konzultace třídní učitelky s vychovatelkou. Má radost ze zájmu o ni. Po návštěvách na logopedii se zlepšil její verbální projev.

Úroveň společenského chování se také zlepšila, ale ve větší skupině ji chybí jakékoli sebeovládání. Je velice hlučná, snaží se zaujmout za každou cenu, je hádavá. Na druhou stranu je velice dobrosrdečná, není lakomá, rozdává vše i cizí věci. Prioritou pro ni zůstalo oblečení. Trvalo několik měsíců, než se Anetka začala převlékat po příchodu ze školy. Absolutně nechápala důvod tohoto počínání. Na sportovní akce se vždy oblékla jako do divadla.

Ze svých sourozenců má nejlepší i nejhorší vztah ke své sestře Denisce (8 let). Buď se spolu hlučně hádají a nebo jsou nerozlučné kamarádky. Závidí si každý kus oblečení, konflikt nejsou nikdy schopné vyřešit samy, bez pomoci vychovatelky. Nemá žádné citové vazby. O rodičích skoro nemluví, nestýská se jí. Stále věří, že se vrátí domů, ale nijak se tím netrápí.

Ve svém pokoji si udržuje pořádek, jinak se do práce moc nehrne. Ráda pomáhá v kuchyni, ale pouze když se jí chce. Společně s Denisou vystupovala na mnoha akcích s tanečním vystoupením. Na tanec je velice šikovná. Kroužek však navštěvovat nechce, pokud do kroužku chodila, byly na ni neustálé stížnosti. Ráda sleduje filmy s taneční tematikou.

Příloha č. 6.

Denisa – 8 let

V domově je celkem 3 roky, v našem DD je 8 měsíců. Z minulého zařízení jsme dostali velice málo informací o jejím příchodu z bydliště v Brně. V Jemnici navštěvovala MŠ, byla přijata do ZŠ k povinné školní docházce.

K nám přišla společně se svým bratrem Adamem. Přišla do zabydlené rodiny, ke svým pěti sourozencům, se kterými do té doby nikdy nežila. Nebyla přijata nejlépe. Byla velice fixovaná na svého bratra, stále se o něho starala. Svoji hlučností a neustálým mluvením byla všem protivná. Zvláště špatně to snášel Marek a často docházelo i k fyzickému napadení z jeho strany. Deniska brzy zapadla do rodiny a Adama nechala zcela osamocené. Vyměnila ho za tanec, za neustálé intriky mezi sestrami.

Chodí do 1. ročníku Základní školy. Zpočátku jsme měly společně s její třídní učitelkou obavu, že budeme žádat o přeřazení do školy praktické. Deniska si výsledky ve škole začala postupně zlepšovat, zvedlo to její sebevědomí, do školy chodí nyní ráda. Nejde jí moc psaní, ale ve čtení patří k nejlepším ve třídě.

Její společenské chování je na nízké úrovni. Je velice hlučná, neustále skáče někomu do řeči, vymýšlí si, žaluje, je stále v pohybu, neposedí, v práci je velice rychlá. Nemá zcela osvojeny hygienické návyky, je nutné ji kontrolovat. Nemá problém se sebeobsluhou.

Je velice šikovná na domácí práce. Často vypráví o tom, jak musela doma pracovat, zatím co Aneta s matkou nakupovaly. Vzhledem k tomu, že jí v té době bylo necelých pět let, nevím, jestli toto nejsou pouze další její lži. Pravdou ovšem je, že je mnohem šikovnější a samostatnější při práci, než o dva roky starší Aneta. Baví ji, stejně jako její sestry tanec, do kroužku přestala chodit, protože ji to tam nebavilo.

O rodičích se zmiňuje zřídka, často ale vzpomíná na život doma, jak to bylo vše úžasné. Jindy zmíní to, jak je otec bil, jak ji znásilnil. Je jediná, kdo se o těchto věcech zmiňuje. Svěřuje se pouze o samotě, protože ví, že by se to starším sourozencům nelíbilo. K bití v rodině určitě docházelo, ale co se týká znásilnění, byl otec zproštěn viny v plném rozsahu.

Příloha č. 7.

Adam – 7 let

Stejně jako Denisa byl po odebrání rodičům v DD Jemnice. V tomto DD byl 2 roky, u nás je 8 měsíců. Z došlé dokumentace jsme se dozvěděli pouze to, že měl odklad povinné školní docházky pro celkovou nezralost a kvůli špatné výslovnosti. V Jemnici navštěvoval logopedickou třídu v Mateřské školce. Přechod nenesl dobře, často mluvil o návratu do Jemnice. To, že vidí svoje sourozence nebral jako výhodu. Svým hyperaktivním chováním provokoval Marka. Často docházelo k hádkám.

Nyní Adam chodí do mateřské školy, do třídy předškoláků. Do školky nechodí rád, s ostatními dětmi nevychází. Říká, že jsou děti na něho zlé, nadávají mu. On nikdy za nic nemůže, nikdy si nezačne - stejně jako jeho bratr Jirka. Od školního roku 2008 /2009 byl přijat k povinné školní docházce. Do školy se moc těší. Myslí si, že tam ho budou mít všichni rádi. Navštěvuje logopedickou poradnu, jsou znát dobré výsledky, ale správnou výslovnost nemá stále zažitou.

Adam není sociálně zralý, velice pomalu si osvojuje pravidla soužití. Ostatní sourozenci si ho moc nevšímají, pouze pokud je svým chováním ruší, nadávají mu. Byli zvyklí na svůj klid, který skončil příchodem dalších a hlavně mladších sourozenců. Dlouho si nemohl zvyknout, že už Denisa „nepatří“ jenom jemu, že už s ním tolik nekamarádí.

Adam je pohybově velmi nadaný, pěkně maluje, baví ho hry na počítači. Při práci je nesamostatný, chybí mu vytrvalost, citizádost, má malé sebevědomí. Vždy předem hlásí, že to nezvládne. Baví ho pomáhat při vaření. Sám si neumí hrát, ale má rád společenské hry a soutěže. Je rád, pokud má vychovatelku sám pro sebe, v té chvíli je hodný, umí poslechnout. Je velice bázlivý, bojí se duchů a strašidel a tmy. Není schopný si ve svých věcech udržet pořádek, stále něco hledá, zapomíná. Sebeobsluhu zvládá s menší pomocí. Hygienické návyky má osvojeny, je však nutná kontrola.

V rodinné situaci se vůbec neorientuje. O otci nemluví vůbec, na matku si vzpomněl jednou - chtěl mamince zavolat. Citově měl nejbližší k Denisce, ale i tady jeho city chladnou. Říká, že je to jiná Denisa.